

Specifika komunikace ve vztahu k sexualitě II:

**Pomáhající profese
ve vztahu k sexualitě, včetně
osob s mentálním postižením
– z empirického výzkumu**

Dana Štěrbová
Miluše Rašková

Specifika komunikace ve vztahu k sexualitě II:

Pomáhající profese ve vztahu k sexualitě, včetně osob s mentálním postižením – z empirického výzkumu

Dana Štěrbová & Miluše Rašková

Olomouc 2016

Oponenti: doc. PaedDr. Ladislav Podroužek, Ph.D.
MUDr. Ivo Procházka, CSc.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání

© Dana Štěrbová, Miluše Rašková, 2016

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2016

DOI 10.5507/ftk.16.24449944

ISBN 978-80-244-4994-4 (print)

ISBN 978-80-244-4993-7 (online : PDF)

Obsah

Úvod	5
Část I	
KOMUNIKACE O SEXUALITĚ	7
1 KOMUNIKACE V OBLASTI SEXUALITY VE ŠKOLE	9
2 SEXUALITA, ROLE A POZICE PEDAGOGA V PREGRADUÁLNÍ PŘÍPRAVĚ – NÁZORY STUDENTŮ	17
3 SEXUALITA, ROLE A POZICE PEDAGOGA V PREGRADUÁLNÍ PŘÍPRAVĚ – NÁZORY STUDENTŮ – PROBLEMATIKA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	29
4 SEXUALITA A KOMUNIKACE VE ZDRAVOTNICTVÍ A V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH A OSOBA S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	65
Část II	
KOMUNIKACE A LIDSKÁ SEXUALITA V POMÁHAJÍCÍCH PROFESÍCH – DÍLČÍ ZÁVĚRY EMPIRICKÉHO VÝZKUMU	77
5 EMPIRICKÉ ZKOUMÁNÍ V TEORII A DÍLČÍCH ZÁVĚRECH	79
ZÁVĚR	91
SUMMARY	93
AUTORKY	95
PŘÍLOHY	97

Úvod

„Bylo by méně problémů, kdyby se více o sexualitě komunikovalo...“

Tato publikace pokračuje v tematice sexuality v pojetí komunikačních aspektů u vybraných pomáhajících profesí. Navazuje na publikaci s názvem *Specifika komunikace ve vztahu k sexualitě I: Pomáhající profese ve vztahu k sexualitě, včetně osob s mentálním postižením* (Štěrbová, D., & Rašková, M., 2014) a zaměřuje se na komunikaci a přístup k lidské sexualitě obecně, tj. u běžné populace, a u osob s mentálním postižením. Klíčovým tématem se stala problematika přijetí homosexuality společností a problému komunikace o ní, stejně jako komunikace se zákonnými zástupci o sexuálních otázkách. K vybraným tématům byl zařazen také pohled na problematiku potřeby dalšího vzdělávání v oblasti lidské sexuality. Publikace se zaměřuje na aktuální stav v prostředích, která považujeme za důležitá i pro oblast sexuality – školu a její sexuální výchovu; prostředí zdravotnictví a sociálních služeb i ve vztahu k osobám s mentálním postižením.

Předcházející výše zmíněná publikace se v kontextu s úvodem do realizovaného empirického výzkumu zabývala pojetím sexuality obecně, komunikací o ní a pojetím současné edukace sexuální výchovy v českém školství. Předkládaná publikace přináší náhled na vybraná témata z realizovaného empirického výzkumu, a to v souvislosti s odkrytím a identifikací problému v postojích i dovednostech u budoucích pedagogů jako představitelů vybraných pomáhajících profesí. Domníváme se, že problémy, které se projeví zejména v oblasti komunikačních dovedností nejen u učitelských profesí, mohou podpořit naši myšlenku o nutnosti dalšího vzdělávání v oblasti lidské sexuality. Včasná eliminace problémů zejména ještě v době vysokoškolské přípravy je premisou pro úspěšnou profesní dráhu každého pedagoga či jakéhokoliv reprezentanta pomáhajících profesí.

Domníváme se, že vybraná tematika této publikace nebyla doposud v této podobě v odborných českých zdrojích uchopena a zpracována. Potřeba tématu vyplývá z pedagogické praxe a je vysoce aktuální, i když je bohužel spjata s určitou mírou tabuizace a s existující různorodostí v názorech a postojích. Stejně jako v předcházející publikaci (viz výše) se domníváme, že i tato publikace přinese některým odborníkům vnitřní názorovou neshodu, kterou vnímáme jako podnět k dalším odborným diskuzím.

Jako autorky jsme v rámci svých pomáhajících profesí přispěly odbornými poznatky do tvorby jednotlivých kapitol a čerpaly jsme ze své letité odborné profesní zkušenosti, samozřejmě i za podpory jiných odborníků prostřednictvím citovaných textů. Věříme, že publikace přinese zamyšlení nad základními lidskými potřebami z úhlu současného pojetí lidské sexuality a moderní pedagogiky a psychologie.

Dana Štěrbová & Miluše Rašková

Část I

KOMUNIKACE O SEXUALITĚ

1 KOMUNIKACE V OBLASTI SEXUALITY VE ŠKOLE

Miluše Rašková

Je známo, že komunikace je slovo, které svým původem vychází z latinského výrazu *communicare* (sdílet, radit se) a *communis* (společný) a které má několik významů. Pro pojmání školní komunikace vycházíme z významu dorozumívání se přímo mezi lidmi (tj. zejména mezi pedagogy, žáky, rodiči, veřejností) řečí či písmem. Podle prostředku komunikace využíváme verbální a neverbální dorozumívání a je logické, že není možno ignorovat existenci komunikace prostřednictvím vizuálních médií, jež je označována jako komunikace vizuální.

Z hlediska charakteristiky komunikace se školní dorozumívání odehrává vzájemně mezi výše uvedenými aktéry a je označeno jako interpersonální komunikace. Je jasné, že školní komunikaci ovlivňuje a někdy i limituje celá řada nejrůznějších okolností. Zaměříme-li svou pozornost na východiska pro vzájemnou komunikaci jako nedílnou součást spolupráce rodiny a školy, pak je žádoucí, abychom uvedli možnosti spolupráce, včetně komunikace současné školy a rodiny v souvislosti s faktory, které ji ovlivňují, případně limitují.

Specifika školní komunikace v obecném náhledu

Pedagogové by měli ve školách hledat klíč k partnerství s rodiči prostřednictvím vhodné komunikace a vhodného přístupu, neboť škola ve svých aktivitách musí vycházet z pozitivního vztahu pedagogů k rodičům, i když každá rodina je úplně jiná, má jiné potřeby i jiným způsobem vychovává své dítě. Přístup školy rodinu buď podporuje, nebo citlivě koriguje, v žádném případě si nesmí dovolit ignorovat domov dítěte, pokud ovšem výchova v rodině není v rozporu s principy a normami společnosti. Není pochyb o tom, že úspěšná spolupráce školy s rodiči v obrovské míře závisí na rodičích samotných.

Ve své profesi mohou pedagogové s rodiči komunikovat přímo, a to prostřednictvím rozhovoru v osobním nebo telefonickém styku či písemně, nebo také nepřímou prostřednictvím dítěte. Pro možnost přímé komunikace se zpravidla setkávají na třídních schůzkách, konzultacích, na aktivitách školy pro veřejnost nebo v různých orgánech, institucích apod. Citlivou oblast komunikace představuje nepřímá forma, která probíhá mezi školou a rodinou prostřednictvím dítěte. Každé dítě si ze školy do rodiny přináší nejen nejrůznější informace, ale i řadu dojmů, pocitů, postřehů atd. Na základě těchto dojmů dítě rodičům „sděluje“, jak je spokojeno či nespokojeno, jak je ve škole vnímáno apod. A je potvrzeno, že se rodiče často dívají na školu očima svého dítěte a jsou zpravidla velmi citliví na to, když je tam z jakéhokoliv důvodu nespokojené.

Také pedagogové rozpoznají, co se v rodině dítěte odehrává, jak je dítě doma chápáno, podporováno či nepodporováno, co prožívá, neboť děti své pocity, dojmy, postřehy atd. sdělují též ve škole. Způsobů pro sdělování u dětí existuje mnoho, přes vyprávění, hru až po vyjádření kresbou, pohybem aj. Pedagogové jsou povinni vystupovat vysoce profesionálně a dávat pozor na případné zneužití informací. Pokud rodiče žáka škole nedůvěřují, pak nemůže existovat žádná vzájemná spolupráce ani smysluplná komunikace. Vzájemnou spolupráci rodiny a školy může usnadnit přístup informací ze strany školy, a to prostřednictvím známých nástěnek, vývěsek nebo také webových stránek, dále anket, dotazníků, prací dětí, prezentací činností na veřejnosti, v regionálních novinách, časopisech, televizi.

Budování partnerského vztahu při spolupráci rodiny a školy, který nastává v případě, že se obě strany respektují, vycházejí si vstřícně a diskutují o problémech, nemusí být snadné, ba naopak. Optimisticky vidí situaci Trnková (in Rabušicová a kol., 2004, s. 52), která uvádí, že přestože se ukazuje, že rodičům je role zákazníků připisována stále nejčastěji, dá se očekávat, že i u nás, tak jako v zemích západní Evropy, bude postupně narůstat vnímání rodičů jako rovnocenných partnerů, nejen co se týče jiných záležitostí, ale i výchovy a vzdělávání dětí.

Z hlediska své profese by se pedagogové ve školách měli vyvarovat mýtů. Tyto mýty by mohly být spojeny nejen s modely vztahů mezi rodiči, ale i s existujícími bariérami v komunikaci. Proto by se měli odpoutat například od představ, že škola kompenzuje nedostatečné možnosti či schopnosti rodinné podpory rozvoje dítěte nebo rodině pouze předává informace v rámci jednosměrné komunikace a sama určuje postupy pro